

ՌԱԿՕՅ ՔՅԶՅՐՅԱՆ-ԼՕԶՕ

ՏՅՐԻԱԿԱ ՇԱՅՄ



Երմենիյէ ցյհաստն. Ռաֆի-Յմին

1931

3

Գլխաւոր Տպարան Երմենիստան 1931

1931
3

L A Z O

891.57-3

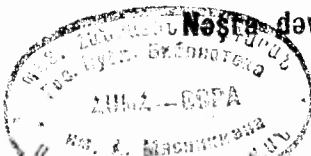
SƏRHATJA

Ç A S ь M

6541

Təmürə Xəlil Mürədov
2 - oy Pereulok Fıçıka
dom 7, kv. 8
ÉRÉVAN - 375078 - USSR
Tel. 35.10.20 (mal) - 52.97.41 (kar)

z zın Ermenija gyhastь. Haçije Ç. Əmine Ə.



№ 377-72

№ 377-72

Նախագիտված է Երևանի քաղաքի և Հայաստանի Հանրապետության Կոնստանի Գրադարանի կողմից 1931 թ. 10 ամսին

ՀԵՅՏԻՄ ԽԵՒԻ ՄԱՐԿԵՏ
2-րդ Բաժնիկ ԲՈՒԿԱ
Ծոմ 7 կմ 8
ԵՐԵՎԱՆ - 375078 - ԱՍՏԻ
Tel. 36.10.20 (mal) - 22.97.47 (kaz)

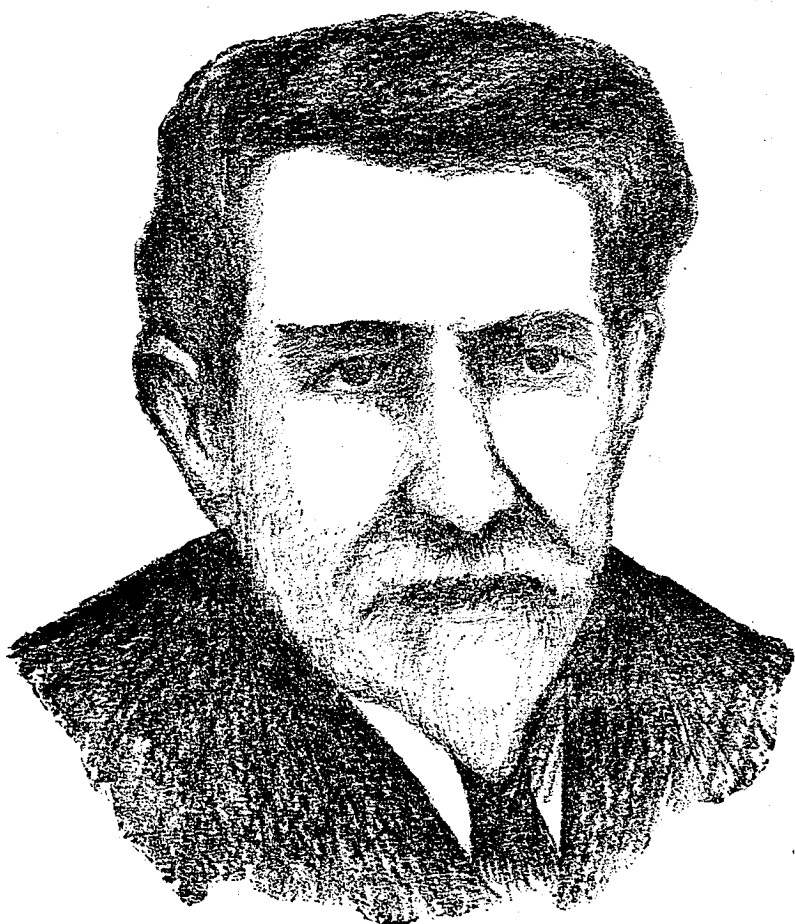
Հրատ. № 1608.

Գումար. 6390(Բ)

պատ. 2181

տիր. 3000

Պետերբուրգի տպարան, Յերևան



HAKOV QƏZƏRJAN (LƏZO)
1869—1936

Mala mə.

Əzi şəş sali bum.

Əm maleva dımanə Gylasre. Əz bum, bave mən.
dja mən, dy bred mən u xuşkək mən bun.

Bave mən Şyvane Həsən bəge zili bu.

Bave mən saləwəxte çarəke, jane dy çara dıhat
male, wəxte dıne çəm surije xwə dıma.

Zarytije bira mən te, wəki dja mən dıgrja u bave
mənra dıgot—səva həvteda çarəke jane dy çara be
male.

Bave mən zi dıgot „Zınyk le əz naхазьm zu-zu
bem male, də aqajə, qəbul nakə, ki dıkarə bər wi xə-
bərdə...

Saləwəxte həqe bave mən dy bar galyım, əjarək
toraq, danzdəh dırvankə run, dəstə kınç u dy çot ca-
ryx bun.

Le cawa peşkeş bave mən sale dy bərx u karək zi
dıstənd, əw zi wəki zjan nəgəhišta pez.

Dja mən zi dıxəvtil, əwe çinarara av dani, həvır
dıstrra, dəw dıkla u mə ıssa zi əbur dıkyr. Сь əbur, сь
hal, tézi, pexas, sərgot, hısrəta mə kəri nane rəş, kasək
dəwe tırs, jane hın toraq bu, le disa əm z hale xwə
razi bun.

Rastə, mə dıdit, wəki çinare mə pak dızin, dıxa-
ryın, vədхарьн, xwə dıkyryn. Le əm aqazi bər xwə

nədkətn, səmk əm şvan bun, le əwana xyəje kerı surıja bun. Bəri evare dja mə çije mə dadanı səva razane, le sə çı.—Kylavəki kəvən, ıhəfa mə male, əw zi pıznı bu, bəske hırije ze dıbarın, əm gışk həta səve bın wan pıvinada radızan.

Kara mınə caləbələk.

Ax, əm wı saxı səqa əşqlı bun: wəxta bave mın dy karə destda hatə male.

Zı wana jəkə rəş bu, ja dın caləbələk, mə, xuşk u bra kar dəste həv dırvəndın.

Xuşka mın, zəlxe u Təfure bıre mın zı mın məzntır bun 10-12 salı, əwana aqa zi mıda nəkətn, le bre mını ortə—Slo dıxast kara mın zı dəste mın bıdırta u dəwsa we ja rəş bda mın.

Sər ve jəke mə bıhəvra şer kır. Aqrje dja mə hat çəm mə, əwe əm pəvxıstın u kara caləbələk da mın.



Mə dəste həv dırvənd karka calə-bələk.

Hərro mın kara xwə dıbrı dıcerənd. Av dıdae, səva zi əm təv həv radızan.

Havine əm cun zozana Ələdaqə, bəg konəki cuk dabu bave mьn, jəke zi, izьn dabu, wəki əm bь maleva bьzin wedəre.

Ələ-daq cьqə rьnd bu, cьqə kani həbun wedəre, kylil-ke rəng-rəngi, moz u mьnmьniqə banzddan-dьfьrijan-u dora mə dьcun dьhatьn. Mьn roze xwə nav wanda dərbaz dьkьr u əz qə bьrci nəd bum: həta dja mьn, jane xuşka mьn gazi mьn dьkьrьn. Mьn karьk hini xwə kьrbu, şəve roze lь ba mьn bu.

Qədare runьştama, brəvjama, bьbəzjama mьnra bu. Şara zi pe styrije xwə təzə dьkьr əz bьdama tьrsandьne, mьn dьxьst.

Xuşka mьn dy zəngьl kьrbu styje we, karьk zь dənge zəngьla zəf şa dьbu, ləma zi wi ali cьrtьk dьdan xwə, paşə xwə I dənge mьn dьgьt dьhat cəm mьn.

Mir – bəg – aqə.

Mьn nave Mir bəg bьhist bu, le mьn əw nədibtu, bь kəri-surija pəz-garane wi həbun, garane celəka, noğna u mozьka, həspe wi bzarti həbun, kone wi be həsav bun. 5-6 zьned wi həbun. Zer u xьşre wan xatuna zəf bu. Wedəre konək həbu, 12 stune kon bun, konda 9-10 sьrsum dardakьr bun. Qonda 12 zьna sbe həta evare dəw dьqьlan, pera zi dьstьran, hənək-laqьrdi dьkьrьn.

Hьndьk-hьndьk kьle rune nьvişk dərdьxstьn dьkьrьn fəraqa.

Peşija kon zi cənd sitьlə dani bun, cənd zьna pəner davitьne.

Rəx kon bəre bьrьnç dani bun, səva xarna wan.

Feza wi koni, konəki dьne bu, hyndyr pe pərde həvьrtьmьş bəlaj dərəça kьrbun: alik səva nьvina, çik je

azane bu, çije xalica zi başqə, aliki zi dani bun qytı. Ke? zanybu nav qytjada cə həbu:

Cьqə zer, ziv, xьşьr u tьşte dьne. Dəraçək zi çije Mir bəg bu.

Çəm bəg rudьnyştьn,- şex, aqalər, məllə, qədrə wan dьgьrt.

Bəg we dəre rudьnyşt u bəxte elate dьbьri.

Kone dьne zi çije xylama bu, əwana kylfəte xwəva teda rudьnyştьn. Zь kona jək zi çije xatuna bu, konək zi bona mevana bu.

Mir-bəg-aqa awa dərbaz dьkьr.

Kyla əwilyn.

Mə pak əbur dьkьr Ələ-daqə, wedərə həbun çjaje bьlynd, gəlije kur, kanije sər, kylilk.

wedərə mьn hərtьm bave xwə dьdit, dja mьn dьcu dəwe bəg dьkьla, əz zi çar-çara dьcum çəm we.

Zəlxə zi dьcu xatuna məşьnra xalica, lop, ter cədy-kьgьn.

Əwi myqdari mala məda nə nan kem dьbu nə zi dəw.

Çar-çarna dja mьn paşxarna bəg dani mal,- bьrnç, goşt, cə dma. Paşxarna dja mьn dani, zəf runi bu, mə əzət ze dьdit? mə kь ьssa dxar, hərtьm gьnd dьkət bira mьn, wəki mə wedərə nane tьsi zi ter nədxar, mə za-ra dьgot,- Xazyl əm hər çara vra bьmana, cьqə xwəşə əvdər.

Çarəke bave mьn cu çəm bəg, disa izьn aqə xyəst u əm man ele. Roke zi əz u kara xwə əm cun gəli gərjan, cun gьhere, paşə hatьn bər kon, dja mьn disa dəw dьkьla. Mьn dit zь weda zarək we dəste kylfətəke gьrtijə, kylfət we tinə.

Cawa hyçat, mьn kara xwə nişani Tosьn bəge cuk da.

Səva we jəke zi əz zь kare ləzəki dur kətm, mьn gazi kre.

Kare kь dənge mьn bьhist, rəvi hatə ba mьn, dəste mьn alast u kьrə mьkə-mьk.

wi saxi əz qaw bum, mьn le dьneri, sьka dərheqa caləbələka mьnda sь dьvezə bəg.

Bəge cuk kare nьheri u nьşkeva kьrə qizin, got,- „Zəjne ne kare binə, bьdə mьn“.

Zəjne hat kare z mьn bstinə, bəge cuk zi neziki caləbələke bu, kar həmez kьr u zь mьnra got,- „Də bçəhmə, gəmaro“.

Əz mam mətəl.

Sьma, mьn c bь bəg krijə...

— Əz dьbьm hərə, kucke hərəmi rьnti, qьleroko.

— Kar ja mьnə... paşə tьştək kətə bira mьn,- nə əw kyre məzьnanə.

wira xəberdan na bə.

Kare kь dənge mьn bьhist xwə zь dəste bəg dər-xьst u hatə ba mьn.



Zəjne dьxazьm, binə əwe kare, zu binə,
kьrə qizin bəge cuk.

Hersa bəge bcuk rabu, xwə ǵhiandə mьn, ʃəmaqk mьn xьst; koloz zь səre mьn pəkja, mьn kьr əz koloz z ərde hьldьm, iza disa əw hat, le mьn ve ʃare sər cəve wi hərəʃandьn. Əwi kьrə qirin, got,- Zəjne bьgrə, əze əwi ʃərzekьm. Paʃe əz dam nav pьhina u kylma, Zəjne zi mьn dьxьst, bəg zi. Əz grijam, kylme Zəjne əz məst-kьrbum.

Mьn gazi dja xwə dьkьr. Dja mьn dənge mьn bьhist u dərkat dərva, əz hьlǵьrtьm. Poze mьn kevьr kətьbu,- xun ze dьhat.

Zəjne dja mьnra got,- zu wərə, bəg bьbhizə, we wə bьkьzə, wərə kyre xwə bьvə. Dja mьn hers bu, xə-bərda.

— Сь be fəmə, le bьnerə sawa poze bege cuk hərəʃandjə, əze nha sawa ʃava xatune bedьm.

Dja mьn poze mьn zь xune təmbьz kьr, əz zi bona kara xwə caləbələk dьgrjam, Zəjne bəge cuk bь xwəra bьr mal, kara mьnə caləbələk zi pera.

Д з м ь н а ј а ǵ w ь л ь н .

Kyla mьnə məzьn bu. Mьn cqasi dьxast dinʃbьm, le nədbu.

Sve həta evare hesьr zь cəve mьn kem nədbun. Dja mьn pinək ʃyl dьkьr, dьda sər poze mьni brin.

Mьn zi z hersa pinə dьǵьrt davit. ʃəva ǵwьln xəwa mьn nəhat, wəxta mьn cəve xwə dьǵьrt, mьn tre kara mьnə caləbələk hatijə ʃəm mьn, mьn ʃabuna cəve xwə vədkьr. Mьn xəwn dьdit, sawa Zəjne bəge cukva ce-ri mьn dьkьrьn, dxastьr kar z mьn bьstandana.

Bəg xəwna mьnda dьgot,- „Binə Zəjne, hərə, bь-ʃəhmə z vra“. Mьn bər xəwa banzdrьda sər xwə u dь-mam ǵcevmaj. Mьn dja xwə dьdit, hesьr z cəve we dь-

cun. Roke zi əz nəxwəş kətəm, sərə mən z herse u eşe dətəqja, əz z xuyidane dəbbəçim.

Dja mən disa mina bərə çəm mən rudənyšt, əwe dəste xwə şyl dəkər, dəda sər ənja mən. Hama wi saxi nəşkeva caləbələk hatə mal. çəm nəvine mən.

Mən zə çije xwə banzda, həmez kər, dəv, əve we rəckər. Əwe zi surte mən dalast. Nəşkeça Zəjne hyndyr kət, got,- kar rəvi hatə mala wə, qa bədən, əz bəvəm, bəge cuk dəxazə." Mən styje kare həmez kər bu, o nədxast əz zə dur kətama. Le dja mən bə dyləki kyl kar zə mən stənd, da Zəjne. Wəxta Zəjne cu, dja mən mənra got,- Lawo, həde mə cije? Əm xətrə bəg kəvən.



Mən nədxast əz z kare bəqətjama.

Disa dərd u kyle mən tətə bun. Nəzam kara mənə bəlangaz cawa dərbaz dəkər çəm bəge dini har.

Rozəke zi bave mən karəkə dəne mənra anı. Əva kara xyrətə məzyl bu, le əw nədgəhišt kara mən, əva mina kare mən rənd nibu. Mən dəkər əz ve kərə xwə həz bəkm, le nədbu, rəş bu, l mən xwəş nədhat, bəjan

bu, cəve we məzn bun, nədhat çəm mən, zə mən dəre-
vija.

— E kənge we bəgħišta kara caləbələk, hylbə
nədgħište.

Z we roze şunda əz bum dızməne aqa-bəga.

Һык mabu, wəki əz zə mala mə bərəvjama, le nə-
dabu, cəmkı bave mən şvane bəg bu, dja mən dəwe wan
dıkıla, xuşka mən zi xatuna bəgra xalı-xalıcə cedkryn.
Le gynde mə, Gyləsor həjf nibu..?

Xazıla əm disa vəgərıana wedəre, bıla əm wedəre
buna, bıla hysrətja mə kəri nane kartı u kəsəkə dəwe
tırş bja.

Znare xuşk u bre.

Şəş həvt sal hatın dərbaz bun. Əzi 13-14 salı bum.
Hale mə epeçə pak bu. Z Təfur xortəki baş dərkətbu,
Əw nava sjare bəgda dhat həsav cawa xortəki əgit.

Təfur şev ro çəm bəg dıma, mala wida radbu, rud-
nışt, wedəre dıxar, vədıxar. Təfur mina ərsawləki mqtı
bəg bu.

Təfur z xəbəra bəg dərnədkət, cawa merəki xırt
bəg dışand çərde, əwi u həvale xwəva rja bazırgana d-
gırtın. hur- mure wan ze dıstandın danin bəgra.

Bəg zi Təfur hız dıkr.

Wəxta Təfur sjar dbu, cək u rəxtə xwə gredıda,
kırçə xwə-xwə dıkr, mərvəva hız dıkr bəre xwə ze
nəgyhastana.

Bave mən disa şvane aqe bu, cawa mərvəki bljan,
dıkıka ze hız dıkr, həqjata wı epeçə bu. Dja mən dəwe
mala bəg dıkıla. Mə ıdı nədhışt Zəlxe harə mala bəg,
cəmk Zəlxe dıhıştı bu, mala bəg zi tızi çahı çuhyı bun

Zəlxe zi gyra dja mən dıkr, əw nədçu mala, şxyle

wana nädkyr. Slo zi bärxvane mala bæg bu. Ja rast de u bave mьn dьxastьn, wәki әz bьbuma bärxvane bæg. Sәva Slo zi pez beerinә, pәze mәj male, le mьn gyra wan nәkyr, lәma zi әz hatьm kьtane, le disa әz sәр soze xwә mam, mьn pәze mә dcerand.

Slo bu bärxvane mala bæg, mьn nädxast bьvьm bärxvane Tosьn, cra hira mьn cujbu kara calәbәlәk? Hәrro mьn pәzke xwә dьbyr dьcerand bnaәara eije, z we dәre dьcum hәta znare „xуšk u bre“.

Әz wedәre rudьnyštьm-cәm zner, u pe blura Tәfur hedi-hedi hini qәjda dьbum, Pәze mьn zi kәfa xwә dьcerja, çarna pәz mәqәl dьhat u mьn xwә dьspart qәfa zner- fьkьrmiş dьbum.



Әz rudьnyštьm çәm znare xуšk-bre, sәр blura
Tәfur hin dbum,

Zьnar jәki dy kәribu, orteda gьhia hešin bubu. wәxta mьn dьnyheri sәрhatja wan dьkәt bira mьn. Dьvezьn qizәkә gavanәki hәbjә, dьle we dьkәvә kyre kәsibәki, dьle bәgәki zi we qizkeda hәbjә, dxazә brәvinә, le nagizә mraze xwә. Wәxta rөvandьne qizьk dkә gazi, bre we xwә xуška xwәra dьgьhinә, bæg dьgrә, pe qәme bæg dьkyzә.

wi saxi xylame bəg carnəkale bre u xuşke dьgrьn u gotna bəge mazьn dьqədinьn, xuşk u bre pe qera u qəma pьrti-pьrti dьkьn u pərcə wan daven.

Dənge əve benamusije dcə hər çija, gotna, wi saxi cja dьhəzjan, cja dьqəlşin u agьr ze dərdьkət, le həma əw hərdu kərije zner ten həvdu u çьnjaze xuşk u bre dьkьn nav xwə z tərawla xуəjdьkьn.

Həta nha zi zь hərdu znara priske agьr dьbarьn (wedəre cijae Təndurəke wəxtəke təqijajə: nha bin ze dərtə çməta wedəre nьzanə cə).

Gələ çara əz səva „xuşk u bre“ fьkьrmiş dьbum: mьn xwəra dgot, cь rьntə, bədəwə, xwəşə, gь bəgaranə, silhe rьnd, qize rьnd. Kara mьnə caləbələk zi Tosьn bəge bьr, le tьşte xrab mə kəsibaranьn.

Bərxə ner, səba kerejə.

Mə pak dərbaz dьkьr, əm gьştzi dьxəbьtin, kemasje mə əwqa zi tьnəbun.

Bəri evare əm dьhatьn male, bərəvi sər svre dьbun, mə ter nan u xarьn dьxar, əşqa mə kem nədbu. Pəj şivera əm radzan həta sve, sve disa radbun dьcun şьxyle xwə.

Əvi çurəjl mə myqdarəki dərbaz kьr. Həma ty wərə bəxte kəsiba nə ty bəxt bu...

Əçevək hatə sərə mala mə, əm pəj we malxrav bun u cun...

Gawa gələ çara, ysa zi çarəke bəri nivro mьn bьlura xwə dьxьst u pera pəz dani beri, ko Zəlxə mi bьdotana. Nьşkəva mьn dəngək bьhlst zь durva.

Wi saxi mьn hesje mərv dityn, qurə-qurba dьrəvjən.

Pəj pəja sjar dьcun, həspe wan wəştja bun.

Gьşkə ləz bun.

Əz zi ləz bum.

Натъм чѣм чѣва чѣје берје, Зѣлхе wedərə nibu, мьн
ты кѣс wedərə нѣдитьн.- Na, тьштѣк чѣwmijə, əz xwə-xwə
fьkьrьmьmьš bum:

Мьн рѣз хьшт, əz zi cum бѣрбь wana, kon lap vala
bubun, гьšk cubun alije гѣли. Чмаѣте dora sjara гьрт u
bu quzə-quza wana.

Кѣсѣки чѣва мьн нѣдда, cка сь бујѣ, əz кѣрба дьбѣ-
чим, мьн ньзан бу сь бкра:

Мьн хwə nav wanara кьр u ньškeva мьн дѣngѣки
nas сѣ кьр. Əz pezda cum u орта чмаѣте сѣкьnim: сѣкьnim
u bum кѣвьр; dja мьнѣ фѣqir сѣrqot бу' pore хwə вѣdrut,
сѣр сѣве хwə дqѣльšand u пера дьgrija. Хун зь дѣv drane
we дьhatьн, хwə чѣм znarѣки runьштьбу u з хwѣra dgot.

Wəj lawo, wəj lawo, lawo lawo..

Кѣи ѣširə, dur бьла хѣрѣ.

Əgite-Əgita te дькѣ ньрѣ,

cuk u мѣзьн re бьдьне,

Məzne чѣrde бѣrb wѣ теѣ.

Wəj lawo, wəj lawo, lawo, lawo.

Həsp bnida dlizə.

Z nѣla агьр дьрѣкѣ,

cѣvə рѣšьн, smel qalьm,

ѣani frə, бѣznə бьльnd,

кѣи ѣširə dur бьла хѣрѣ,

cuk u мѣзьн re бьdne,

бнерьн,—Təfur теѣ.

Le Zəlxə хуšk мьн, дьha рѣj фѣrme нѣdcu, əwe zi
дькьр gazi.

—Бьла kor бьн сѣve Zəlxə,

Kor bunə сѣve deə,

Həspe sor nae hədajəte,

əw kətijə roza qəjamətə.
Tynaneri we səkəniyə
Dəha əwrara nalizə.
Əw zi məjə be xaj.
Xəma dylara,
dərd u kyla ba.
Əw zi məjte hanaə.

Wəj brao, brao, wəj brao.
Wəj lo dlo qyrba nəkə, nəlullinə.

Mərija, ave kanija, əja u banija, dəng dabun, həv u
dədərjan, kəvər dəhəlilan. Mərvn dəşk məlul bun. Xuşin
b ave nərm dəhat.

„Ax“ u „wax“-a cəmaəte bu, dənge cəmaəte mina
dənge borija təv həv dəbu. Həmu zi dədərjan.

Aqae məzən zi hatbu wedəre, əwi dəzmal dabu bər
əve xwə, nədxast dəle cəmaəte kəbə.

—İro kyre tə kətjə, məriyə mina əşira, əw meraniyə,
bəg dja mənra got u sare xwə bərzerkər. „Wana çərd
avit bun sər bazyrgane Tehrane. Təfur car mera dəkyzə,
alan zi sax səlamət tən dərdəxən sinore mə. Pəj wana
z əndərma ten u əşire mə wanra şər dəkən, wi saxi Təfur
dəkə sər həvale xwə səva talan binən bərb male, əw həva-
ləki xwəba dminən wedəre. Paşə jəkzi dəgize wana,
aqrje əw tenə kuştəne“. Disa aqə sərə xwə hylida u got,
„şa bə, xuşke, kyre tə kətijə cawa sərkarə çərde. Xazla
mən wan zəne kyrmança, wəki kyre mina kyre tə binən“.

Pəj kuştəna Təfur, sə bezi anin mala bəg, ıdi zer,
ziv, cək, cux, həvərmiş, tətəri, kənç, səbezi. Le dəwsa
Təfur məjtək anin mala şvana...

Çinare mə hatən sərəxwəşi dan mala mə, bona mən-
na Təfur.

Le wəxta sərəxwəşi kyta bu, cənd roza şunda, dəşka

377-22
1499

Әм бир кырын, талаша ке әм бун. Рәј Тәфурра мала мө храв бубу. Баве мын з дөрд у кыла қәтә нәва қија, ыди з қија рәнәбу.

Dja мынә бәләңгаз вәки роze 10-12 сьрсум дәв дькыла з һал кәт. Мала мө рәј Тәфурра храв бу, қә тьҫ-тәки мө нәма.

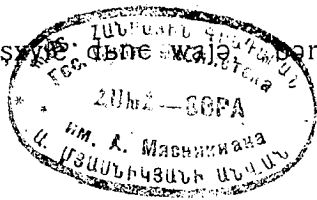
„ Вәрхе нер, сәва керејә “ з бира мын нәдсу, әв готыа бәг, к сәр сьнјазе Тәфур гот.

Le сьма ақа у бәг ысса з рәнчбәра дьвезьн, сьра әв насьн бәр кере... гыле?... сьтки әв ақанә, ле әм кьртманҫ, рәнчбәр. Әм бе ақьн, әwana ақьн, әм бе қәдрьн, әwә қәдрьн һәр қија, у қәwтмада.

Lәмazi әwana з мө реҫтырн, мәрьвтьрн.



Хуҫке сьүдә: сьне жале вәрхе нер, сәва керејә“.



Գլիյե ոթրակ.

Ըստ հոբունա մոթրակ Բժ, թոյ մարնա Կսիրրա, Բաճե
մարն լար չ հալ կոթ. Ըհա ջիհլ, ճմոլ Բ Բաճե մարն ոթԲժ.

Ըա Բոց Ը Տո հաթո „րոհմե“, Բոթքճանտիյե ճոթքիտ, կրո
ջճան.

Հոթե Բաճե մարն չ Երա կճճկր. 3-4 սալա ջոնճա ճոյ
թոթոթա 10-15 թոյի ճիհանճ հոճ, յոթե ջի ճոնճ հոճ Բճճն.

Մարն ճստա ջճանտիյա քոթ ճկր. Մարն թոթե քոթ հոթթմ
ճճճր ջոնրե „քոթ Ը Բրե“.

Թոթե մարն հինի ջոնրե „քոթ Ը Բրե“ Բժժոն, Երալիճա
ճոնոն ճոմե. Ըաճա մարն Բլրե ճճիտ, թոթիյե մարնի կոճոթ թոթ-
ճոթոթիյա Ը ճիհաթ ճոթ մարն. Մի Ը Բճճնա ջի ճճճան թոթ
թոթի.

Ըա մարն Բժ սոթիաթյա „քոթ Ը Բրե“, լոթա ջի սոթիաթյա
Երա Բրա մարն ճիհաթ. Ըար-ճարնա ճո թիզ ճիհաթո Բրա մարն,
ցլիյե Եր ճոթո ճրոթոթ-ԸԲԲ-ԸԲԲի Բժոն. Ըոճոճե մոթճն-Բոթոթ Բժոն.
Մոթճոճ հոթաթար Բժ հոթ ճարա լե Բոթոթիյա,

Ըարոթե ջի մարն ճիտ քոթոթի Երճոթե Բժ, թիզկոթա ջա
ճճժ, հոթեճ ճկր. Հոթա Եր ճոթե կոթԲե մարն կրոթ ճոթոթ-
-ոթոթ. Թոթե մարն հոթ ջիկրոթ քոթ Բր կրոն.

Ըար-ճարնա ջի թոթե Եր ճիհաթն Բոթ ճոճե մարն; մարն
ճճճիտ, թիզկե Եր կոթի ճոթե սոթե քոթ Ը ճճլոնճ ջի քոթոթ.

Եր ճոթե ճոթճոթ Բոց Ը թոթա թիզկ ճոթ.

Ըա Երաթա թիզկե ճկրոթ հոթար Ը ճոթի, Բրե Եր ճիհիթ-
թե; ճա Բոթ կոթե Ը ճոթե. Եր ճոթի թոթա մոթճոճ ճոթա
Բրե թոթ Բժոն, ճիճա քոթ Ը Բրա կոթն, հոթոթիյե Երաճա Եր-
իթն, ճոթ ջի Բոթթոթ.

Մարն Երաթա ճոթարնա Բր ճոթի, ճո ճոթե Բոթ քոթ ճճ-
կոթկոթմ, ճոթնիթճոթմ.

Ըարնա մինա „քոթ Ը Բրա“ Ըոթա քոթա մարն ճիհաթոթ
Բրա մարն, մարն յա կրոթ Հոթոթ Բոց Կոթն Բր ճոթի.

Мън дьгот,- Тѣфур „бра“ жѣ, Зѣлхе зѣ хушка wi, jan na ѣз...

Лѣмazi ѣз з znare хушк u bre дьрѣвjam, сьмki ѣз k дьсум wedѣре hѣртьm дькѣтѣ bira мьн, сѣрhatja „хушк u bre“ le disa нѣдбу, сѣнд ro дькѣтьнѣ орте, ѣз disa бѣрб „znare хушк u bre“ дьсум.

Wѣхта мьн хwѣ znarra дьгьhиand, disa Zѣлхе u Тѣ- fur дьhatьн бѣр сѣвѣ мьн дьсѣкьнin.

Ѣз fкьрмиш дьбум u wan саха мьн dja хwѣра дь- got,- Dae wѣрѣ ѣм hѣгьн gynde хwѣ Gylasѣre. Le dja мьн gyra мьн нѣдкьр.

Ѣwe дьхast мѣ гьшка сѣм Тѣфур сѣл кьра. Sѣва ѣм hѣр жѣк wѣлатѣки нѣтьмьна.

KyI pѣj kyle ra.

Fѣти синарѣ мѣ bu, кьрѣки wa hѣjf bu, дѣngbez bu, гьндzi блуре дьхьст.

Ѣwi зѣ рѣзе хwѣ дьсѣrand, wѣкѣ 10-12 рѣзе wana зѣ hѣбun. Ѣw зѣ сар-сара мьнra дьhat ba znare „хушк u bre“.

Мѣ гѣлѣки з hѣв hьз дькьр. Ѣз qѣjde блуре, мьqа- ma з wi hin дьбум.

Мьн с zera бьgota, ѣwi тѣxsir нѣдкьр qѣт, ѣwi hѣр- gav qѣjde Siavardo ledьхьст, wѣхта ledьхьст мѣгьв hьз- мѣкар bu gydarja wi u блуре кьра. Ѣwi гѣлѣки ѣз ша дь- кьртьm.

Pѣвгьredana мѣ hѣвra зѣf pak bu. Kьlfѣте maled мѣ hѣвra сьхьyl ѣтѣл дькьртьн, Ѣм hѣвra mina мѣгьве malѣke|bun.

Мѣ wa дѣрbaz дькьр. Сѣрѣке зѣ мѣ бьhist, wѣки дьлѣ Zѣлхе u Fѣти кѣтѣ hѣвdy.

Mə soze xwə dьkьr jək. Dja mьn dgot,- Qələne Zəlxə
20 pəzə, dy cux bьara, tətəriki rьnd zi z mьnra.

Z aqasi kem nabə. Zəlxə xuşka Təfurə, z vi qələni
kəmtьr şərmə. Həla qəmək zi səba Çasme mьn.

Dja mьn wa dgot.

Əz zi sər soze we nibum.

Mьn dgot,- Qələn lazьmi mə ninə.

Əm xwə Zəlxə nafroşьn, Fəti zi xortəki həjfe.

Paşə əm hatьn sər sozəki, mə Zəlxə da Fəti. Mala
mə şvana zuda xrav bubu, le nьha dьha xrav bu. Mə
roke bьhist, wəki şvana həvxьstijə, Fətie şvane bəg ha-
tijə kuşьne.

Əm cun həwarija wan u manə əcevmajı... Pəj kuş-
ьna Fətira şex u bəg soze xwə kьrьn jək, wəki cənd
mija bьdьn bave Fəti u ysa zi şьxyle xwə qьta kьn. ysa
zi şьxyl qьta kьrьn.

Le kəsəki nьzan bu, cьma Fəti hatə kuşьne, qə kə-
si nədgot.

Cəndəki şunda, xatuna məzьn mərv şandьn mala
mə, çəm dja mьn, səva Zəlxə hərə xalica cekə, dja mьn
ty çave nadə.

Cənd roza şunda, kyre bəgi məzьn: Nadьr bəg, Slo
ra gotьbu.- һun cьra Zəlxə naşinьn mala mə, xalije ali
dja mьn cənəkə, Slo dьvezə; „Əva 40 rozə həla Fəti mь-
rijə, şliinə, nьkarə hərə mala“.

Pəj gьijje bəgra Slo suzi nav mьtala bu. Dja mьn
dьtьrsja wəki əzi əfsənə mə, əcevəke binьm sərə male.
Bona ve jəke wana tьşt mьnra nədgot.

Roke disa mьn pəzə xwə bьrьbu „znare xuşk u bre“.

Mьn dit nьşkeva xuşka Fəti kьrə gazi, got; „Malxəra-
vo, cьma rəhət runьştii, ravə, xuşka tə Zəlxə rəvandьn...
Mьn z çije xwə banzda,- ke, sawa, cьma, mьn xwə
şaş kьr...“

— Əwi dewi b̄r, Slo zi b̄rindar k̄ȳnə, dja tə zi k̄erba d̄m̄rə, zu b̄kə, h̄rə male“.

Le ke Zəlxe rəvand, ki ali b̄r̄n, də zu bezə, ke Slo b̄rindar k̄r.. n̄ha əw k̄ədərə n̄ə..

— B̄rb kanije d̄b̄r̄n, le şvane b̄g zi s̄rkari d̄k̄r̄n.

Wəxte b̄r̄ne, Slo peşda d̄sə, pe qəme s̄re Rəşo brindar d̄kə.

Sijare d̄ne zi wi dx̄n.

Zəlxe h̄ld̄r̄n, d̄s̄n, le əz d̄vəm Rəşo xwəra n̄-d̄b̄r̄n...

— Rast bezə H̄le, le k̄ere b̄r.

— Əwi k̄əlbi, jeko b̄re m̄n da kuş̄t̄ne.

Wax, həj wax, m̄n ysa zi t̄oqmin d̄k̄r. M̄n d̄xast əz b̄rb̄ kanije b̄r̄v̄m, le H̄le peşija m̄n d̄rt, got,- kyda d̄si, Zəlxe zuda rəvand̄nə, ty n̄ha s̄r kanije n̄kari b̄vini, w̄rə əm h̄r̄n male, n̄ha Slo an̄nə mal, d̄və n̄ha b̄m̄rə zi...

Aq̄l z s̄re m̄n cubu, əz gez d̄bum.

H̄le d̄ha da peşia m̄n, əm cuq̄ mal. Wəxta əm d̄h̄işt̄nə kona, mə dit dora kona we m̄r̄v̄ t̄op bunə.

Slo xuneva dani bun s̄r q̄siləke, dja m̄n zi x̄r̄q̄i bu, we dəme q̄ydume m̄n ş̄k̄est̄n, d̄ha ja hat s̄re m̄n, b̄la n̄ə s̄re ty k̄əsi...

Тəтје dja m̄n.

Cənd roza şunda dja m̄n k̄ətə b̄r m̄r̄ne. Əz z dja xwə qə dur n̄d̄k̄ət̄m.

Slo m̄rbu, r̄j ēlk̄r̄na Slora dja m̄n qə ēve xwə v̄n̄k̄r, əwe x̄b̄r n̄d̄da, əz b̄r çije we run̄şt̄ bum u t̄me d̄grijam.

Şxyl, əməle mə Hələ dəkər, nəha dəwsa Zəlxe şxyl
dəkər, buka male...

Həmja tu ruje mən dəkər, dəgotən;- Tu mer nini,
zaryi, jan pşiki, tərsonəki.

E hylbə, həjfa Slo, Zəlxe érde nədma, le Hələ nədb-
hışt əz z mal dərkəvəm.

Dəgot nəha zrara tə həjə.

Gotyna we əw bu, wəki əz naha wan gylja birkəm,
disa dərbazi şxyle xwə bəm.

Le brina mən zəf kure xədar bu, ty kəsi nıkarbu
dərman kəra.

Mən zan bu, wəki qəjdə ysa ninə, mən həjfa xwə
sər aqələra nə hışta, səma, əw aqa bun, kəsi nıkarbu
wan xəsta?

Le dja mən nədbhışt əz pəj wan kəvəm.

Zə wi kylfəti əz tənə mavum cəm dja xwə.

Şev u ro xəw nədkət cəve mən. Çara əz xəwra dəcum,
e mıtala nədbhışt əz rəhət razem, hışiar dıbum, mən dja
xwə mezə dəkər, le ja rast, mən dəxast dja mən zu b-
mıra. Mən dəgot dıle xwəda gəlo kənge dja mənə we
bımıre, əz cəve we bıdım.

Çinare mə evare dıhatən cəm mə, gli mərə dəkərən,
Gyška dərhəqa gylje bəre dəkərən, jəki dərhəqa rəvand-
na Zəlxe u kuştna Slo xəbər nəbdə.

Dərhəqa mərve gırti, zrarcıada aqa mərəv dəşandən,
le je dıhatən ba mən, kəsəki mənra ty re vənədkər.
Səmki, talaş tynə bu. Çinara gylı zi mən vədşartən, jəki
glik z mənra nədgot dərhəqa Zəlxeda.

Rozəke şex hat mala mə, şex caw bərdəstije aqə
dəcu dıhat; sərxaşı da mən, paşe dəxast bə gli gotyne
xwə əz „sərwəxt“ bıkrma.

„Bave mən, şəxyle dınjaenə, jazi jə, qizə z cuvja bu,

we bьsija. Gərə ty bər xwə nəkəvi lawe mьn, ənija mə-rijada sawa nьvisi bə, we ysa bə, kəs nьkarə pozmişkə“.

— Şex le bre mьn?

— Əw zi jazijə lawo, wələ bəg zi gələki bər Slo dьkəvə, əm sьbьkьn.

Gərək ty disa oçaxa xwə ava ki, ty lawəki başi, bəg dьxazə tə bьzəwçinə.

we wəxte dja mьn səve xwə vəkьr, mьn nьheri u got:- Gydari kə Çasьme mьn, əze təmija xwə təkьm.

Əze bьmьm... le sь dьvezьm, gərək ty bьqədini, gərəkə ty vandəra nəmini, hur-mure xwə hьldə, hərə wə-lateki dьn. Hərə çiki ysa, çije bəg, şex u aça le tьnəbьn.

wana əm bələngaz kьrьn, hərə lawo, z wan dur kə-və.

Gьşt mьrьn' ty zi we həri, hərə, hərə, z xunxyra durkəbə.

Dja mьnə bələngaz mina sьrake təmьri, vesija...

Əz kələqri bum, hesre mьn nədsəkьnin. Mьn səve we gьrtьn u dəste we dan sər dьle we.

К r i v e O z m a n .

Pəj mьrna dja xwəra, əz hьnəki rəhət bum, epeçə sər xwəda hatьm.

Dьha nədgьrjam, şьxyle mala ma Ozman dьkьr; ba-ve Fəti.

Əwi pəze xwə təv pəze mə dьkьr, dьbьr dьserand.

Kьlfəta wi, dəjka Xəçə əz mina kyre xwə xyəj dьkьrьm,

Həle zi dəwsa Zəlxə gьrtbu.

Həle z konə mə dur nədkət, əwe çi-nvine mьn da-dani, kon raqьş dьkьr, şьxyl-ətməle mə kyta dьkьr, dьsu male.

Ozman dьhat çəm mьn hərgav, hağьn, nan ava mə təvhəv bu.

Қриве Ozman дьгот; Ту әвләде мьни, әз у Хәҗе тә-
ра де у бавьн, lawo...

Jazijə, lawo, bəsə malda бьгрии, ravə kylave xwə-xwə
kə, bylure hьldə, әм һәрьн бәр pez.

Xəma nəkə, бәр xwə nəкәvə.

Həle we maleda һәр ҫьхули бьқәдинә, һәр ty һәрә
бәр рәзе xwə. Әме тә бьзәwқиньн, səva оҗаха бәве тә
xrav нәбә. Ҷен бьминә.



Қриве Ozman dgot. Eh, lawo, дьнја ysанә.

Eh lawo Je мьн mer bu, әw zi cu.

Mə ськьр, ma ty bki, le Zəlxə һәмин we бьрәван-
dana.

Nьha ty фьрмиш бә, wәki оҗаха тә нәтәмьрә, хәлқ
bezə Ҷасьми ега бу, xwəda бәр оҗаха бәве xwə.

Lawo Fəti zi cu, мьн рәј wira ськьр, ty сь бьки,
ty җаһьли һәлә.

Әvi curi қриве Ozman бәр дьле дьдан бәр дьле мьн.

— Әз һәр gava тәра мә, ty zi z мьнра, һәр gyra
мьн бкә.

Həle zi qurbana тәвә, disa we тәра бьхәвьтә, tyi gy-
mana мә һәрды mala, дәләле мьн, Ҷасьм.

Bəxtə mən zuda tynə, əz wi saxi malxray bəm wəxtə mən Fətije xwə cəlkr.

Iro zi lawo, ty dəwsa wi...

Qrive Ozman z dyle xwi sax bu, ləma ysa xəbərdəda...

Mən pırçıje xwə kr, Hələ dərşun, həlda u cu dərva.

Dəjka Xəçə zi mənra dıgot, səva əz şxyl əməle xwə bəkm, bər xwə nəkəvəm. Mən gılıje we təxsir nədkr, mən hər dıgot: Bəle.

Raşə mən got; Dae nəha əz nəkarəm zə male dərəm, pez zi nəkarəm bəvəm aliye znare „xuşk u bre“, əva əçev bu, əçebəkə ysa zi we be sərə mən.

Əw gli zuda mənra dıgotən, le həma dəve mən şkəsti bu, mən nədgot. Mən nəzan bu ja hatjə sərə „xuşk u bre“ we be sərə Slo u Zəlxe zi.

— Navə, ınə mən. əz nəha pez nəvəm nəserinəm. wəxtə mən u blure ninə.

Byla disa qrive Ozman pəze mən bəserinə, həta əz hənəki sərşwəda tem.

— Ty wi alida fkrmiş nəbə, lawo.

Sə dəbezi, əz dıkarəm 300 mii bəserinəm, qədərə ma 30-40 pez, iza əm, ty zani, səva xəmə dyle tə brəvən, ləma dıvezən, dylurinən.

Əm dıvezən ty bona çansaxija xwə şxyləki bki, axr ty gələki bər xwə dıkəvi, əzize mən.

— Zəf u zəf wə razimə krive Ozman.

Qəncija wə əz tıçara nəkarəm bir km.

Mə şxyle xwə cawa qədand.

Ro cubu ava, şəwqa hive dabu zozana, cja, kəvra. we roze əz z male dərəkətbum, le bəri evare səba bime xwəş əz dərəkətm dərva. Dərva hər tıştı kər bu. Ləzəki

şunda z kona däng nəhat, hər сыра бəг venəşja bu. Ta-
mare мьн төв һөвдү сjar дьбун. Əz бəрб kone бəг cum.

Əz гьһиştьм znare бəр дəре kon.

Znara mina qərawla бəр дəре kon гьртьбун, Мьн һун-
дуг ньһери, ортакон бəги runьştьбу, бəр сыре.

Нəсəн бəг дьхаст кьнче хwə бexə, raze. кылəка кон
вəкьр, кьнче хwə exьst, кəт nav çije хwə raze.

Wi saxi төвьзи çane мьнra cun, Мьн һəј бəг дьһери,
сəве хwə ze dur нədexьst, мьн zi ньзан бу сыма бəг
дьһерьм, bubum кəвьр.

Ньшкева дəнгəк hat, əz вəçençim, мьн dora хwə нь-
һери, тьşt tynə бу.

Нəр дəнге əwtə-əwta кucька z gyhere дьһat.

Бəг сыра хwə vesand u raza. Хyиданəкə sar hatə мьн,
мьн дьgot һəрьм, . . . нəсьм...

Wəki сəһətəкə əz weдəре bsəкьnim, мьн ty re z һəв
дəрнəхьst...

Əz z əmre хwə нədtriam, мьн дьgot, ty wəрə нəјe-
seri, iza əw duje бəр мьн һəбу, əw zi we бьтəмrija.

Le һəр gotna Нəсəн бəге бira мьн da бу, „Bərxə ner,
səba кerejə“.

Çəм мьн silh zi tynə bun, le мьн səbr нəдкьр...

Нəр şurəki кəвни рьзи çəм мьн һəбу. Şure Təfur бу,
əwi dabu мьн.

Мьн zi һəрçar хwəra гredьda.

E, pe əwi qə дьбу,? Мьн nzan бу sawa бькьra...

Le ньшкева тьştəк hat бira мьн.

Дьвə ньһa кrive Ozman дəркəвə дərba, бьгərə səva
мьн, çinara pe бьһəsinə.

„Bərxə ner, səba кerejə“, мьн got u хwə гьһiand
kon.

Əz дьтьrsjam, мьн заньбу, wəki мəрьv рəј мьн

ten, ronaji bu. Мън дькаръбу мәрэв бьдитана, паşe һәвәкi сәкъним, пьһери дора хвә кәс тунә бу.

Әз резда сум: бәрбь кон.



„Бәрхе нер сәба кережә“, мьн гот и резда сум.

Сум һындыре кон, һәвәкi диса сәкъним.

Ида сь қәвми?... әз һаз ре тунә мә... һәр бујна би-
ра мьн те, хьрә-хьра бәг бу, хунә дькьр фьşә фьş...

Дьһа әз зь кон дәркътм, мьн хвә да нав знара.

Һәр вәхта әз дәркәтм, рәвим, мьн бьһист, хьра-хь-
ра мәрэвәкi дьне зи дьһат, зь конәкi дьне. Ле қе кьр...
кi бу... әв пьзаньм...

Паşe бу қирә-қира мәрја.

Əz mina kəvbrəki çije xwəda səkənim. Qirin bu, Tə-
soym... Tosyn... wəe...

Əz şaş mam,... nə mən bəge məzən kuşt... qe əz
xaləfi mə...

Mən qəraty ditən, dənge siləha gəla dəhat.

Dy se məğv siləhava bərbə mən dəhatən.

Əz dylərgəzim...

Mən nəzan bu kijali bəcuma.

Mən di jəke xwə znane aliye mənəda avit. Mən xəst
əz brəvəm bər bə cjae Ararate, le nə bu. Cəmk zore
znar əwqazi tynə bun.

Nəha bəskənym zi nabə...

Mən pe şure xwəi kəvn nkar bu wanra şər kəra, wi
saxi həla xəbəre bəg bira mədda bun „Bərxe ner, səba
kərəjə“. Əz səkənim.

Vəzina gyla bu...

Mən zanəbu əzi məri mə.

Əz kə zə çije xwə rabum, mən sə dit, sə bəbinəm,
dy mərja lule təvənga təsti mən kərbun...

Əw bu, wə mən xəstana, wəki nəşkeva nəbija tərqi-
na təvəngəke.

Qərcina təvəngera jək wəlgərja.

Əwe dən avitə mən, le zə mən nəğərt u çije xwəda kət

Pəşe şyn dəngək bəhist u mən nəşkeva naskər əw
dəng.

— Çasym...

— Wəj xuəja mən Həle, əw tyii...

— Bəle əzym...

Bərra.

— Mən həjfi Slo u Təfur hyləda...

— Silhe tə hənə.

— Mən qərmək dəst xəstijə, le silhe tə?

— Na.

— Də silhe əvə gəvərbuj hılda, əm xəvə bavezn
kraqe zorn.

Mə dy tıvıng u dy qırmə fşəkava hıdan u əm cun...



Мън дəngəki nas b̄hist.

Əm cawa bunə kommunist.

„Lawo, hərə, hərə çiki ysa, wəki nav u d̄denge aqa
şexa u bəga le nəje, nəkəvə gyhe tə“.

Əw xəbərə dja m̄nə bələngaz bira m̄n nədcun.

Əz u Hələ, əm gələki cun, f̄gərijan, mə gələ zi bələn-
gazi dit.

Rozəke əm cun ela Çəlaliya. Z we zi əm dərdazi
nav Şah bun. (*Պարզություն*):

Paşə mə dit, ki əm we dəre n̄kar̄n əbur k̄n, iza
əmə dərbazi Kavkaze bun, əm duz cun bazare Bəkyije.

Əm se sala Bəkyije man.

Əz we dəre bum palə.

Мън z b̄nə őrde nəvt dərd̄x̄ist. Əz nav palada d̄mam
Wanra d̄x̄əv̄tim.

Pała mьnra hьrґar glije burzuazija dьkьrn. Өz glije
gələki hin bum.



Өz dxəbtim nav paled Bəkyje hyrjatci

Paše wana Өz hin kьrn dərhəqa fьrqa kommunista.

Hələ zi bь mьnra hin dьbu.

Hələ zь mьn rьntьr hini xwəndьne bubu.

Paše əm zь Bəkyije dərbazi Urьsete bun.

Z we şunda dьha Өz bubum dьzьmьne aqa u bəga.

Dьha mьn fətm dьkьr, kьrna wana, net u xwəstьna wana.

Mьn zanьbu əwana z cь sьnfənə.

Pəj majna nav pale Bəkyijera mьn zanьbu, nə kь tənə
əwana dьzьmьne mьn bun; na, əwana dьzьmьne kəsib-kusi-
ba' gьška bun.

Dьha mьn dьxast aqa, bəg z ruije dynjəe batana hьl-
dane.

Palə u gyndije Urьsete bь qəwat u sərkarja frqa
kommunista triqa 1917-a, hykymat zь dəste mьkdara u

kapitalista gыртн, burzuazija wəlgərandн, hыkymat z wan standн.

Dəwsa we hыkymate sekыrn dəwləta Şewre: diwana Şewre danin:

pala, gыndije xəbatci u ordija sor.

Mə zi xwənvəsi nav əşkərdə. Əm cunə nav ordije:

Mə bь qəwata ordija sor dьzтьne hыkymata mə gьşk alt кьrn.



Əz bь dьle xwə cum kətm çergə əskərə sor.

Сь qə dьcu diwana ma məhkəm dьbu.

Hələ gələ sərwəxt bu.

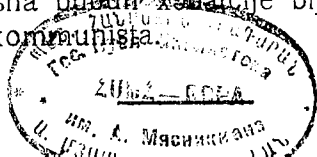
Əwe əz hini xwəndьne кьrм malda.

Pəj nьvisare, nəjsə xwəndьnerə əm cun məktəba zorn, çije le ylme gran ze hьldьdan.

Pəj xwəndьnerə, saləke şunda əm dərəqa neta kommunistə rьnd hin bun, paşə mə xwə nьvsi kommunist.

Aqrje—тьн u Hələ mə həv standн.

Əm dьha bьbьn xəbatcije bljan nav kəma palada u bun yzve kommunistə.



Պիտո՛ւ 25 կաթեկ (2 մ.)



Լ Ա Ջ Ո

Քյուրդ Ջամաի պատմությունը

Պ Ա Յ Օ

Рассказ о курд Джамие

Госиздат ССР Армении
Эривань — 1931